

„Hasonló természetű ügyek eldöntése csak a két szakminiszterrel egyetértésben a külügyminiszter által eszközölhető” – Magyar kereskedelemügyi szakminisztériumok befolyása európai ügyekre a dualizmus idején ^[1]

Az Osztrák-Magyar Monarchia dualista közjogi berendezkedése régóta a közvélemény és a retrospektív kutatások kiemelt érdeklődését élvezik. A magyar jogtörténelmi és történettudományi szcénát ugyanakkor eddig kevésbé érdekelte a kérdés, hogy az egykori Ausztria-Magyarország és a Monarchia két állama miképpen viszonyult és érintkezett a 19. században megjelenő-formálódó nemzetközi szervezetekkel és intézményekkel. Ebben a forrásközlésben az Osztrák-Magyar Monarchia és az Európai Dunabizottság (1856-1917) közötti hivatali érintkezések közül kerülnek ismertetésre ügyiratok.

Bevezetés

Az Osztrák-Magyar Monarchia dualista közjogi berendezkedése, a közös ügyek, azon belül is a külpolitikát és külügyi szolgálatot érintő kérdések[1] régóta a közvélemény és a retrospektív kutatások kiemelt érdeklődését élvezik. Azonban a magyar jogtörténelmi és történettudományi szcénát eddig kevésbé érdekelte a kérdés, hogy az egykori Ausztria-Magyarország és a Monarchia két állama miképpen viszonyult és érintkezett a 19. században megjelenő-formálódó nemzetközi szervezetekkel és intézményekkel.[2]

Ebben a forrásközlésben a dualista Osztrák-Magyar Monarchia és az Európai Dunabizottság (1856-1917) közötti hivatali érintkezések[3] közül kerülnek ismertetésre ügyiratok. A dokumentumok a korabeli nemzetközi szervezetek irányába folytatott ügyvitel mellett betekintést nyújtanak a közös külügyi orgánumok eljárása mögötti hivatali munkálatokba, egyúttal a két birodalomfél szaktárcáinak kívülről nem látható befolyására.

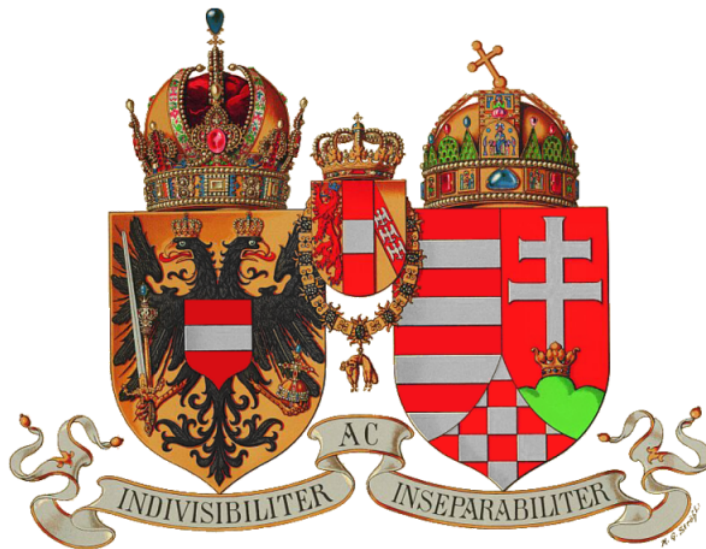

Az 1856. évi párizsi kongresszus.

Forrás: [Wikimedia Commons](#) [2]

Az Európai Dunabizottság (*Commission Européenne du Danube*)[4] felállítását az 1815. évi bécsi kongresszus Záróokmányában kimondott elvek[5] alapján az 1856. évi párizsi kongresszus mondta ki eredetileg 2 évre szóló mandátummal. Ezt követően az európai kongresszusok újabb és újabb mandátumokat, mind szélesebb jogköröket és mentességeket juttattak a bizottság számára, amely a keleti kérdéstől elválaszthatatlan Duna-kérdés,[6] egyúttal az európai hatalmi koncert[7] jelentős és nagy presztízsű intézményévé vált.

A Monarchia nagyhatalmi állása és diplomáciai befolyása megkívánta az egységes és hatékony külügyi fellépést, amelyet az 1867. évi osztrák és magyar alkotmányos átalakulás törvényes keretek közé szorított.[8] A kiegyezést követően a Monarchia új kormányzati struktúrájának kialakítása számos olyan praktikus kérdést is felvetett, amelyeket – intern folyamatok lévén – a korabeli közjogi és államtudományi szakirodalom nem tárgyalt. Milyen következményekkel jár, ha a külügyminiszter eljárása során a fenti törvényes korlátokat átlépi? Miként reagálnak az érintett országos szakminiszterek? A lényegében egybehangzó ám szövegében ellentmondásos (külügyek közössége, külügyek tartalma) törvényeket miként értelmezik? A kormányközi ügyvitel során aktuáljukkal milyen közjogi felfogást igyekeznek érvényre juttatni?

[3]

Az Osztrák-Magyar Monarchia kiscímere.

Forrás: [Wikimedia Commons](#) [4]

A Habsburg Monarchia politikájáról a nemzetközi Duna-hajózás kérdésében kiváló értekezést írt *Palotás Emil*, aki külpolitikai-diplomáciatörténeti szempontból mutatta be az európai kongresszusok tárgyalásait, a nemzetközi felügyeleti rendszerek koncepcióit, kiépítését és intézményeit 1856 és 1883 között [9] Doktori kutatásomban ugyanezen kérdésben a közös külügyi szervek és a két kormány ügyvitelét vizsgálom jog- és közigazgatás-történeti megközelítéssel, amely során az ügyfolyam időkorét a dualista rendszer teljes időtartamára, (1867-től 1918-ig) kiterjesztem. A kongresszusok és nemzetközi szerződések tárgyalatásával, illetve az európai nagyhatalmi politikával szemben inkább az adminisztratív-igazgatási természetű, kereskedelmi-hajózási tárgyú ügyekre koncentrálok, amelyekben a közös külügyi szolgálat és a szakminisztériumok gyakran érintkeztek, egyúttal a szakmai és nemzetközi jogi kérdések mellett közjogi konfliktusokat is rendezniük kellett.

2. Külügyek vitele az Európai Dunabizottság irányába

Az Európai Dunabizottságot az 1856-os párizsi szerződő felek alkották. A közgyűlés tagjait így ellentétben a többi folyami bizottsággal (Rajna, Schelde, Elba, Pó, Pruth stb.) nem a parti államok, hanem az európai hatalmak, Nagy-Britannia, Franciaország, az Osztrák Császárság (1867-től Ausztria-Magyarország), Szardínia (1861-től Olasz Királyság), Poroszország (1870-től Német Birodalom), Oroszország és az Oszmán Birodalom delegáltjai adták, kiegészülve az 1878. évi berlini szerződés értelmében Romániával. A Monarchia delegáltjának pozícióját többnyire a mindenkor galaci osztrák-magyar konzul, vagy főkonzul töltötte be. Ausztria-Magyarország az Európai Dunabizottságot illető külügyeket közös külügyminisztériuma révén intézte, azonban többek között a plenáris közgyűlések előkészítése során is rendre érvényesült a két birodalomfél kereskedelmi minisztériumainak befolyása.

[5]

Poszeidón alakja az Európai Dunabizottság 50 éves fennállása emlékére kiadott medálón.

Forrás: [Katz Auctions](#)

Az ügyvitel olyan módon zajlott, hogy a galaci (fő)konzul, mint Ausztria-Magyarország delegáltja rendszeresen megküldte a külügyminisztériumnak az Európai Dunabizottság hivatali működésére vonatkozó jelentéseit (*Berichte*). Az európai bizottsággal folytatott aktákat külön E. D. C. jelzéssel iktatták, az osztrák-magyar delegált pedig nem konzuli karakterében, hanem mint „*Le Délégué d'Autriche-Hongrie à la Commission Européenne du Danube*” címezte az ügyiratokat. Ezt követően általában az ügydarab a külügyminisztérium II. (*Administrative Section*) vagy III. osztályának (*Handelspolitische Section*) kompetens részlegéhez (*Departement*) került feldolgozásra, majd a II. vagy a III. osztályfőnök a külügyminiszter nevében érintkezett az osztrák és magyar szakminiszterekkel, hogy azok egyetértő álláspontját kieszközölje.

Az Európai Dunabizottság tavaszi és őszi rendes ülészeit megelőzően a delegált ismertette a külügyminisztériummal a Bizottság által tervezett napirendi pontokat, amelyeket a képviselt európai kormányok instrukciói alapján a delegáltak állítottak össze. A napirend tervezetét, illetve az egyes kérdésekre az osztrák-magyar delegált által javasolt álláspontot, illetve magyarazatot a közös külügyminisztérium átiratban közölte az osztrák és a magyar kereskedelemügyi tárcákkal. Mindkét birodalomfél kereskedelemügyi minisztériuma jogosult volt az osztrák-magyar külügyi álláspontot, illetve annak egyes rész kérdéseit a külüggyel felülvizsgáltatni, módosíttatni, visszatartatni, vagy akár új előterjesztést javaslatba hozni.

A nagy kongresszusok korszakát követően – a nemzetközi felügyeleti rendszer és koncepciók kidolgozása 1883-ig lezajlott – inkább a rendes hivatali munkálatok, illetve a szabályzatok rendszeres felülvizsgálata tette ki az ügyvitelt. Elmondható, hogy az esetek jelentős részében az országos kormányok a napirendi pontokat, majd az ülés után a jegyzőkönyveket elfogadták. Ezen időszakban a külügyi szolgálat irányába tett – többnyire jóváhagyó – átiratok rendszeresen visszatérő formulái közül az alábbiakban röviden kettőt – egyet az 1899. évi őszi, egyet az 1900. évi tavaszi ülésről – mutatunk be.

A napirendi pontok jegyzékét a kereskedelemügyi miniszter általában az alábbi, vagy hasonló módon hagyta jóvá: „[...] az európai Dunabizottság folyó évi őszi ülészakára vonatkozó program és a galaci főkonzul javaslata ellen részéről észrevétel nem merül fel. [10] Amennyiben a delegált élt valamilyen javaslattal, a kereskedelemügyi miniszterek arról is véleményt alkottak, ahogyan azt az 1900. évi tavaszi ülés előkészítésének példáján is láthatjuk: „a nevezett bizottság tavaszi ülészakája programja ellen sem az osztrák kereskedelemügyi miniszter úr részéről sem pedig részéről észrevétel nem merül fel, és hogy a főkonzulunk

által a programm [...] pontjaival szemben elfoglalt álláspontját minden tekintetben helyesljük.”[11] Ami az ülészakok lezárását illeti, a delegált által megküldött jegyzőkönyveket az esetek nagy többségében kereskedelemügyi miniszterek jóváhagyóan láttamozták és megjegyzés nélkül tudomásul vették.

3. Az országos szakminisztériumok eljárásának jogalapja

A kereskedelmi minisztériumok ezen befolyását az 1867. évi közjogi kiegyezés tette lehetővé. Az 1867. évi törvénycikk 8. §-a kimondta, hogy a Pragmatica Sanctioból folyó közös és együttes védelem eszköze a külügyek célszerű vezetése, a birodalom diplomáciai és a kereskedelmi képviseltése, amelyet a külügyminiszter a két fél minisztériumával (kormányával) – külpolitikai ügyekben a külügyminisztérium általában a miniszterelnökökkel érintkezik – egyetértésben és azok beleegyezése mellett végez.[12] Az Európai Dunabizottság az európai kormányok delegáltjaiból álló galaci közgyűlés felügyelete alatt állt, egyúttal az európai hatalmi politika eszközeként, az európai koncert intézményeként működött. Mindemellett a bizottságot az 1815. évi bécsi kongresszus elvei alapján, az 1856. évi párizsi kongresszus hozta létre és európai kongresszusok szabályozták (1858, 1866, 1871, 1878, 1881, 1883). Bár a fenti történeti ívből kiindulva joggal vélhetjük, hogy az Európai Dunabizottságban egy a közös ügyek körébe tartozó diplomáciai karakter mutatkozik meg, mégis azt látjuk, hogy az osztrák és magyar kereskedelemügyi minisztériumok befolyása az EDB-t illető külügyekre közvetlen.

Az egykori M. Kir. Kereskedelemügyi Minisztérium épülete a Clark Ádám téren.
Forrás: FSZEK Budapest Gyűjtemény

Az Európai Dunabizottság ügyeit a magyar kormányban a Földművelés-, Ipar- és Kereskedelemügyi Minisztérium, majd az 1889. évi kormányzati reformot[13] követően a Kereskedelemügyi Minisztérium intézte.[14] A kereskedelmi tárcák kompetenciáját a közös ügyek szabályozásával ellentétben már szöszerinti egyezéssel állapította meg az 1867:XVI. tc.-be és az 1867. évi december 24-i osztrák törvénybe iktatott vám- és kereskedelmi szövetség szerződésének[15] VII. cikkulusa:

„VII. cikk

Mindazon ügyek, melyek oly folyók hajózására vonatkoznak, a melyekre a bécsi congressus-okmány s az 1857-diki dunai szerződés határozmányai alkalmaztatnak, [16] a mennyiben ez ügyek az idegen államokhoz való viszonyt illetik, a jelen szerződés 3-dik cikkében körülményesebben meghatározott kikötések mellett, a külügyminister által kezeltetnek.

Mindazon belső vizeket illetőleg, melyek folyásukban mindkét fél területét érintik, a hajózásra, folyamrendőrségre, javításra vagy jó karban tartásra nézve egyetértő eljárás fog követettni.

Valamennyi belső vizeknek hajók- vagy talppakkal használatára nézve a két államterület lakói teljesen egyenlő bánásmódban részesülnek.”

A III. cikkulusból mintaként hivatkozott formula a nemzetközi szerződések tárgyalatására és megkötésére vonatkozik; ezen eljárásokat a külügyminiszterre bizza. Kiköti azonban a szerződés, hogy a külügyminiszter a két fél (Ausztria és Magyarország) illetékes szakminisztériuma között létrejött megállapodás alapján járhat el:

„III. cikk

Ilyenmü újabb szerződésekre nézve az alkudozás és szerződés megkötése, mindkét törvényhozó test alkotmányos jóváhagyásának fentartása mellett, csak a külügyminister által történik, azon megállapodások alapján, melyek a két fél illető szakministerei közt eszközözlendők.”

4. Az Európai Dunabizottság pénzügyei – a Porta-adósság kezelése

Az Európai Dunabizottság 1879. évi tavaszi rendes ülészakát május 9-én a német konzul, *Dr. Johannes Arendt*[17] elnöklete alatt nyitotta meg,[18] és az egészen május 24-ig tartott.[19] Ez idő alatt a plenáris közgyűlés hat ülésen tanácskozott. Ausztria-Magyarországot az Európai Dunabizottság közgyűlésein a császári és királyi (közös) osztrák-magyar delegált képviselte.

Az ülészak előkészítése az év első hónapjaiban megkezdődött, majd *Ernst von Haan*[20] báró galaci konzul és osztrák-magyar delegált 1879. március 21-én küldte meg jelentését és az ülészak javaslatba hozott programját. Az Európai Dunabizottság nyitóülésének napirendjén összesen tizenöt kérdés szerepelt, amelyek többsége az intézmény újrászervezéséhez kapcsolódott (belső szabályzatok, szervezeti utasítások), hiszen a Bizottság működését az 1878. évi berlini kongresszus határozmányaihoz[21] kellett igazítani. Szintén napirendre került a szolgálati ágak átszervezése, az oszmán tisztviselők és alkalmazottak átvétele az Európai Dunabizottság személyi állományába, a hajózási statisztika, az 1878. évi pénzügyi kimutatások, az 1879. évi költségvetés módosítása, pénzügyi alapok adósságai, a főmérnök jelentéseinek elfogadása, illetve a Galac-Fekete-tenger szakasz hajózási, folyamrendészeti és felügyeleti szabályzata, végül pedig egy ottomán előterjesztés.[22]

A tavaszi ülészak mellett a bizottság rendkívüli közgyűléseket is tartott júniusban, mivel egy pénzügyi kérdésben nem sikerült egyezsre jutni. Az Európai Dunabizottság 1865. évi Közokmányának (*Acte Public*) elfogadásával egyidejűleg az európai koncert arról is megállapodott, hogy céljainak megvalósítására az Oszmán Birodalom kölcsönt fog nyújtani a bizottság számára, amelyet egyezménybe is foglaltak 1869. november 2-án. Az oszmán kölcsön 3739540 frank értékű, amelyet az egyezmény szerint az Európai Dunabizottságnak a pénzügyi alapjaiból 1883. január 1-ig kell törleszteni.[23] Az ottomán kormány nehéz pénzügyi helyzete miatt már 1878-ban kérelmezte[24] delegáltja útján az eredetileg 1883-ig rendezendő hitel előtörlesztését, ami hosszas vitát eredményezett.

Az osztrák-magyar külügy eleinte hasonlóan a magyar kereskedelmi tárca álláspontjához[25] arra jutott, hogy az Európai Dunabizottságnak és az európai kormányoknak joga van előtörlesztést teljesíteni a Portának, azonban ilyen irányú kötelezettség már nem áll fent. Míg a magyar kereskedelemügyi miniszterek

ragaszkodtak ezen álláshoz,[26] addig a külügyi szolgálat kompromisszumot keresett és az 1879. évi tavaszi, illetve nyári rendkívüli ülészakon keresztül a részleges elötörlesztést.

A magyar szakminisztériumok működését egyaránt jellemezte a hivatali elődök precedens értékű megnyilatkozásainak követése és a dualizmus közjogi kérdései iránti érzékenység. A későbbi évtizedekben is számos közjogi vitát (1906, 1917/18) generál majd a nemzetközi Duna-hajózás európai intézményeinek jellege. Vajon önmagában a közös képviseltetés és a nemzetközi szerződések körüli eljárás közös üggyé teszi-e önmagában a Duna-ügyek intézését. A magyar szakminisztériumok hivatali eljárásából és megnyilatkozásaiából (nemcsak az itt ismertetett iratokban) azt a felfogást olvashatjuk ki, hogy a hajózás a kereskedelem eszköze lévén az Európai Dunabizottság irányába folytatott ügyvitel nem képezheti a közös ügyek részét, hanem a vám- és kereskedelmi szövetség hatálya alatt egy Ausztria és Magyarország közötti szerződéses (*dualistische/paktierte Angelegenheiten*)[27] viszonyt feltételez.

Dokumentumok

1.

Hegedüs Sándor[28] m. kir. kereskedelemügyi miniszter átirata Agenor Goluchowski külügyminiszternek. Budapest, 1899. október 13.

114.

S.V. Untere Donau/2
A Berichte und Programme

58911/11. pr:23.X.1899.

**Kereskedelemügyi
m.k.
MINISTER**

69936./IV. sz.

Nagyméltóságú Gróf Minister Úr!

Folyó évi október hó 10-én 56754/11 szám alatt kelt nagybecsű átiratára van szerencsém Nagyméltóságodat tisztelettel értesíteni, hogy az európai Dunabizottság folyó évi őszi ülészakára vonatkozó program és a galaczi főconsul javaslata ellen részemről észrevétel nem merül fel.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Budapest 1899. október 13.

Hegedüs [Sándor].
Nagyméltóságú
Gróf Goluchowski Agenor Úrnak,
a császári és királyi Ház minisztere, cs. és kir.
közös külügyminiszternek.

Az irat jelzete:

AT-OeStA/HHStA MdÄ AR Buchstabenfächer SV-4. 114. (kézzel írt, a szerző fordítása)

2.

Hegedüs Sándor m. kir. kereskedelemügyi miniszter nevében Csörgeő Gyula államtitkár Agenor Goluchowski külügyminiszternek. Budapest, 1900. április 14.

124.

S.V. Untere Donau/2
A Berichte und Programme

22301/11. pr:21.IV.1900.

**Kereskedelemügyi
m.k.
MINISTER**

27322. sz.

Nagyméltóságú Gróf Minister Úr!

A galatzi cs. és kir. főconsulnak mint az európai Duna-bizottság osztrák-magyar tagjának f. évi március hó 25.én 13/EDC sz.a: Nagyméltóságodhoz intézett és az osztr. cs.k. Kereskedelemügyi Minister úr által f. évi ápril hó 7.én 18195 sz.a. hozzám küldött jelentését mellékleteivel együtt oly tiszteletteljes megjegyzéssel van szerencsém Nagyméltóságodnak visszaküldeni, hogy a nevezett bizottság tavaszi ülészakája programja ellen sem az osztrák kereskedelemügyi minister úr részéről sem pedig részemről észrevétel nem merül fel, és hogy a főconsulunk által a program IV. és V. pontjaival szemben elfoglalt álláspontját minden tekintetben helyeseljük.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Budapest 1900 április hó 14.én

A minister helyett:

Csörgeő

államtitkár

Nagyméltóságú

Gróf Goluchowski Agenor Úrnak,
a császári és királyi Ház ministere, cs. és kir.
közös külügyministernek.

Az irat jelzete:

AT-OeStA/HHStA MdÄ AR Buchstabenfächer SV-4. 124. (kézzel írt, a szerző fordítása)

3.

Matlekovics Sándor[29] osztályfőnök átirata Johann Chlumetzky osztrák cs. és kir. kereskedelemügyi miniszterhez.

Budapest, 1878. május 14.

Földmivelés, ipar és kereskedelmi m. k. minister.

Jegyzőkönyvi szám 10753/1878

VII/6 osztály.

A beadvány száma: II. 1574/9

kelte: 9/5

beérkezése: 12/5

Tárgy:

A külügyi minister a Dunabizottság által a török kormánynak fizetendő 3739540 franknyi kölcsönösszeg tárgyában

Az osztrák keresk. Ministernek.

Vonatkozással Nagyméltóságodtól beérkezett folyó év május 9-én III. 1574/9 szám alatt kelt külügyminisztériumi átiratra a Porta kívánságát illetően, miszerint az EDB egykor felvett 3739540 frank kölcsönösszeg már most részletekben törlesztessen, van szerencsém Nagyméltóságodat értesíteni, hogy a cs. és kir. Külügyminisztérium felfogásához hozzájárulok, miszerint nincsen okunk a Porta kívánságának és a Bizottsághoz fűződő viszonyainak már most megfelelnünk.

Teljesen egyetértek, hogy báró Haan delegáltunk is a külügyi szolgálat által oda utasíttassék, hogy a Bizottság tavaszi ülészekán ez ügyben az angol felfogást támogassa.

Van szerencsém Nagyméltóságodat tisztelettel felkérni, hogy nézetemet Nagyméltóságod becses véleménye kíséretében a Cs. és Kir. Külügyminisztérium tudomására hozni méltóztassék.

Fogadja [Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását]

Budapest, 1878. 14/5.

Fest [Kálmán][30]

kiad.

M[a]t[le]kovics Sándor]

V.14.

Az irat jelzete:

HU-MNL-OL-K 168-404- (10753/1878) kézzel írt, a szerző fordítása.

A cs. k. osztrák kereskedelmi miniszter úr ezirányú nézeteit Nagyméltóságod kiveheti a leiratilag idezárt 1878. december 6-án 34726 szám alatt és a folyó év január 9-én 37901 szám alatt kelt átiratokból.

Részemről azon véleményen vagyok, hogy képviselőnk oda volna utasítandó, hogy ezen kérdés eldöntése egy olyan időpontra tartassék fenn, amikor lehetséges lesz a Bizottság előrelátható költségeiről és kiadásairól az új szervezet alapján egy teljes tiszta képet nyerni. Amennyiben nem volna lehetséges a napirendről töröltetni, Haas báró oda volna utasítandó, hogy a tárgyalt visszafizetés ellen szavazzon.

Amennyiben felmerülnének olyan - első sorban Nagyméltóságod megítélése alá eső - politikai indokok, amelyek a visszafizetést nagyon ajánlatosnak tüntetik, úgy kérem a helyzet további közlését és egyetértésben a magyar pénzügyminiszter úrral a visszafizetés kérdését egy újabb alapos vizsgálatnak alávetetni.

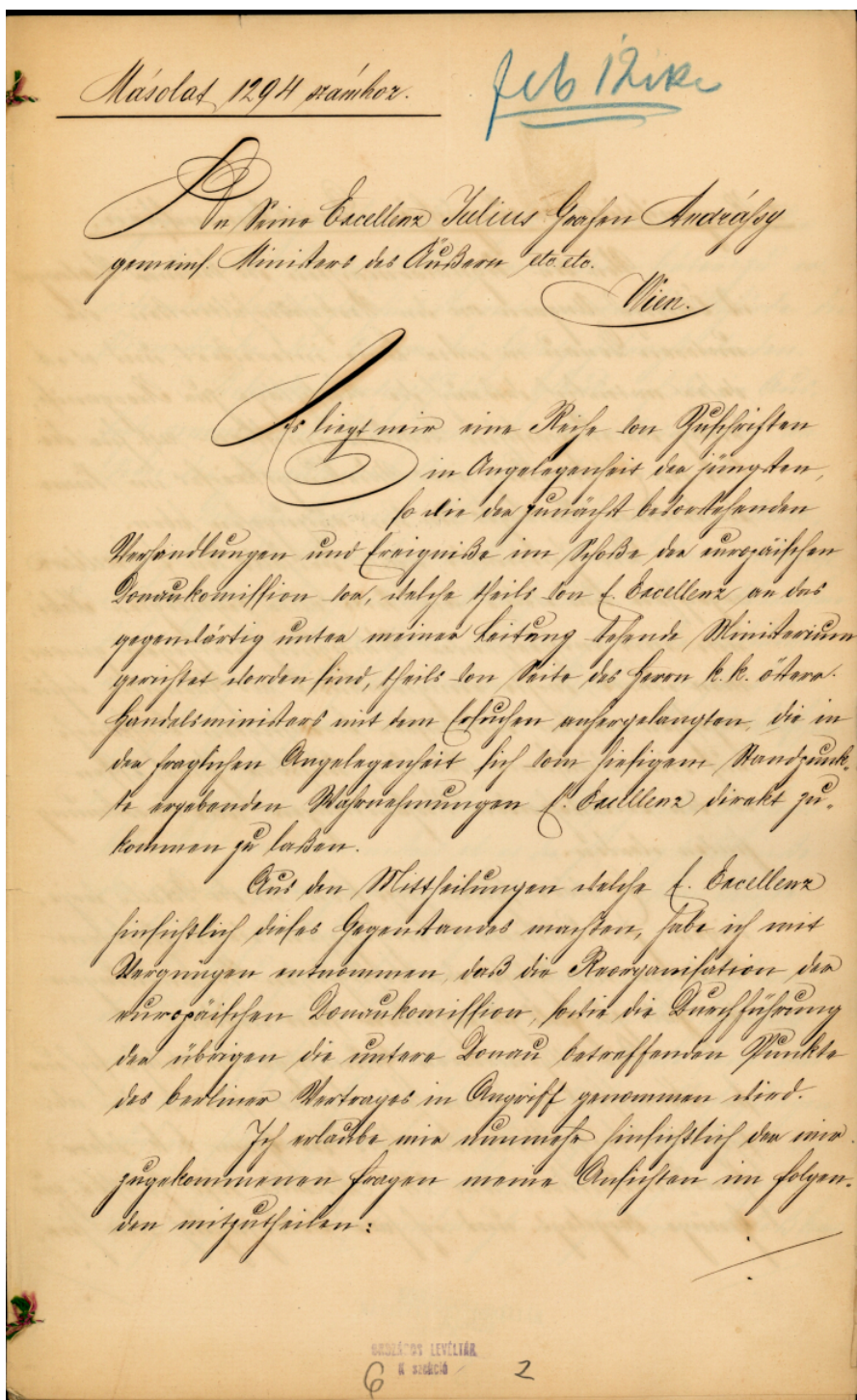
[...]

Jelen átiratomról egy leiratot egyidejűleg a cs. k. osztrák kereskedelmi miniszter úrnak megküldök.

Budapesten

Az irat jelzete:

HU-MNL-OL-K 168-405- (1294/1879) kézzel írt, a szerző fordítása.

Az irat jelzete: HU-MNL-OL-K-168-1887-15-16650-2

Budapest, 1879. augusztus 8. / szeptember 2.

Földmívelés, ipar és kereskedelmi m. k. minister.

Jegyzőkönyvi szám 17013/1879

III/6 osztály.

A beadvány száma: III. 3724/9

kelte: 24/6 79\

beérkezése: 26/6 79\

Tárgy:

A külügyminister a Porta-adósság visszafizetése tárgyában a dunai bizottság részéről.

A külügyministerhez.

Miképpen azt Nagyméltóságod 1879. június 24-én III. 3724/9 szám alatt kelt nagybecsű átiratából szerencsém van kivenni,[34] egy az Európai Dunabizottság köreiben a delegáltunk részéről megtett előterjesztés következtében a Porta-adósság részbeni elismerése miatti egyezség azon az alapon jött létre, miszerint a Bizottság több, mint egymillió frankot megfizet, és így ezen adósság egynegyede elismertnek tekintetik.

Emlékeztetem Nagyméltóságodat, hogy a folyó év február 2-kán 1294. szám alatt kelt átiratomban[35] ezen ügyet illető álláspontomat azon felfogás szerint határoztam meg, hogy az ügy eldöntése a Bizottság pénzügyi helyzetének tisztázásáig elhalasztassék és ha mégis vitára kerülne sor, delegáltunk oda volna utasítandó, hogy szavazatát a visszafizetés ellen tegye meg.

Csakis azon esetben, ha ezen állásponttól való eltérést különösen fontos politikai okok követelnék meg, kértem azt tudomásomra hozni, hogy a kérdést a magyar királyi pénzügyminiszterrel egyetértőleg újabb alapos vizsgálatnak alávettessem.

Ezen nézetemhez Nagyméltóságod is csatlakozott 1879. március 13-i 1468/9. szám alatt kelt átiratában, és bár azóta részemre az magas oldalról több irat áttétetett, amelyekben éppen politikai nézetekből ajánlatot a Porta kívánságainak részben engedni, nem csekély mértékben kellett azon megdöbbenem, hogy a fent említett egyezség, éppen Excellenciád pozitív instrukciói nyomán és éppen delegáltunk előterjesztésére került lezárásra,[36] anélkül, hogy az itteni kormány egyetértő véleménye beváratott volna.

Jól tudom, hogy az osztrák császári királyi Kereskedelemügyi Minisztérium az 1879. május 5-én 14001. szám alatt kelt átiratával a politikai oportunitás álláspontjának győzelmét tűzte ki, és hozzáteszem, hogy ezen nézethez talán magam is csatlakoztam volna, de mégsem kerülhetem el, hogy Nagyméltóságodat a két birodalomfél között fennálló vám- és kereskedelmi szövetség rendelkezéseire figyelmeztessem, amelyek szerint ehhez hasonló természetű ügyek eldöntése csak a két szakminiszterrel egyetértésben a külügyminister által hajthatók végre, és felkérem Nagyméltóságodat, hogy az ilyen jövőbeli esetekben alázatos észrevételeimet figyelembe venni, egyúttal azon alkalmakat velem közölni méltóztassék, amelyek komoly reklamációkra adhatnak okot.

6/8 79\

Sch[nierer Gyula]

Ő Ex[cellenciá]jának aláírásával kiad.

M[a]tl[ekovics Sándor] IX.2."

Az irat jelzete:

HU-MNL-OL-K 168-405 (17013/1879), kézzel írt, a szerző saját fordítása

und das heißt
die Handlungsgemeinschaft ist,
daß die Kommission einen
Betrag von 2000000
einer Million francs jetzt
mit daß damit ein Procent
dieses Defizit sehr bequiegt
ausgegeben wird.

Es ist ^{sehr} zu wünschen
daß in ^{unser} in meine Hand
vom 12/2 l. J. 1294 meine
Handgrieff in dies Ange-
legenheit in dem Sinne
zu kanngeheut sein, daß
die Fortführung dafelben
bis zur Klärung des finen-
ziellen Lage der Kommission
dieselben werde und ^{es} ^{ist}
dann eine Diskussion
stellen werden ^{ist} ^{es} ^{ist}
insgesamt ^{ist} ^{es} ^{ist}
verursachen ^{ist} ^{es} ^{ist}
Rückstellung zu ^{ist} ^{es} ^{ist}

Nur im Falle ^{ist} ^{es} ^{ist}
beim ^{ist} ^{es} ^{ist}
Anrede ein ^{ist} ^{es} ^{ist}

- [4] Az Európai Dunabizottság történetét, szervezetét és funkcióit tárgyalja: CONSTANTIN ARDELEANU: *The European Commission of the Danube, 1856-1948. An Experiment in International Administration*. Brill, 2020; VAS LEÓ: Az Európai Dunabizottság 75 éves működése. *Vizügyi Közlemények*, 15. évf. (1933) 183-212.
- [5] A nemzetközi folyami hajózás szabadságára vonatkozó elveket az 1815. évi bécsi kongresszus Záróokmányának VII. fejezete (108-117. cikkelyek) rögzítette. GUIDO VON MEYER - PHILIPP ANTON: *Corpus Juris Confoederationis Germanicae. Erster Theil Staatsverträge*. Frankfurt am Main, 1858., 275-276.
- [6] A Duna-kérdés nemzetközi jogi vonatkozásait kiváló monográfiájában elemezte LERS VILMOS. LERS VILMOS: *A Duna folyóra vonatkozó nemzetközi jogállapot*. Bp., 1891.
- [7] Az európai hatalmi koncert (European Concert of Powers, Europäische Mächtekoncert) lásd: HENRY KISSINGER: *Dipomacy*. New York, 1994., 78-102.
- [8] KARIN OLECHOWSKI-HRDLIČKA: *Die gemeinsamen Angelegenheiten der Österreichisch-Ungarischen Monarchie*. Frankfurt am Main, 2011., 219-229.
- [9] PALOTÁS EMIL: *A nemzetközi Duna-hajózás a Habsburg Monarchia diplomáciájában 1856-1883*. Bp., 1984.
- [10] Lásd az 1. számú dokumentumot.
- [11] Lásd a 2. számú dokumentumot.
- [12] Az 1867. évi közjogi kiegyezést beteljesítő osztrák alaptörvény (*Delegationsgesetz*) a magyar megoldáshoz hasonló hozzájárulási jogot nem tartalmazott. SOMOGYI: i. m. 114. A magyar törvény ugyanakkor kimondta a két kormány befolyását, így a külügyminiszter kénytelen volt eszerint eljárni.
- [13] Az 1889. évi kormányzati reformról lásd BATHÓ GÁBOR: Minek nevezzetek? A minisztériumok elnevezésének egyes kérdései a dualizmus korában. *Forum: Publicationes Doctorandorum Juridicorum*, 2017. 7. sz. 39-47.
- [14] KISS DEZSŐ: *A Földművelés- Ipar- és Kereskedelemügyi Minisztérium levéltára (1867-1888)*. Repertorium. Bp., 1958. 6.; BÉLAY VILMOS: *Kereskedelemügyi Minisztériumi Levéltár 1889-1899*. Bp., 1961. 7.; Az ügyvitel folytonossága az 1900-1918 évkörre vonatkozóan az Österreichische Staatsarchiv külügyminisztériumi levéltár adminisztratív regisztratóriájában található Binnenschiffahrt (F66) fah anyagaiból azonosítható és igazolható. (AT-OeStA/HHStA MdÄ AR F66). Ezen forráscsoport értékét az a tény is emeli, hogy az 1956-os levéltári tűzvészben az 1900-1918 évkör magyar kereskedelemügyi iratanyaga megsemmisült.
- [15] Az Ausztria és Magyarország között fennálló közös érdekű ügyekről, valamint a vám- és kereskedelmi szövetségről lásd BALOGH JUDIT: Közös érdekű ügyek a dualizmus rendszerében. *Jogtörténeti Szemle*, 2007. 3. sz. 2-7.; STIPTA ISTVÁN: A közös elvek szerint kezelt ügyek és a közigazgatási bíráskodás. In: MÁTHÉ GÁBOR – MENYHÁRD ATTILA – MEZEY BARNA (szerk.): *A kettős Monarchia. Die Doppelmonarchie*. Bp., 2018., 65-69.
- [16] Az 1857. évi Duna-Okmányról lásd PALOTÁS: i. m. 24-30. Bár a szerződés végrehajtását Szerbia, Moldva és Havasalföld megtagadta, annak érvényét a közös külügy, valamint az osztrák és a majdani magyar kormányok is mindvégig vélelmezték, ami számos nemzetközi jogi konfliktushoz vezetett.
- [17] GERHARD KEIPER – MARTIN KRÖGER: *Biographisches Handbuch des deutschen Auswärtigen Dienstes: A-F*. Paderborn-München-Wien-Zürich, 2000. 45.
- [18] HU-MNL-OL-K 168-405-1879/14912. III. 3214/9. Copie einer Note an den Herrn kk. Handelsminister Ritter von Chlumecky. Commission Européenne du Danube, *Protocole No 324. séance du 9 Mai 1879*.
- [19] HU-MNL-OL-K 168-405-1880/1546. Joseph Schwegel a külügyminiszter nevében.
- [20] Ernst von Haan hivatali pályájáról lásd ENGELBERT DEUSCH: *Die effektive Konsuln Österreich(-Ungarns) von 1825-1918*. Köln-Weimar-Wien, 2017., 306-307.
- [21] PALOTÁS: i. m. 71-72.
- [22] HU-MNL-OL-K 168-405-8922/1879. III. 1998/III.
- [23] HU-MNL-OL-K 168-404-10753/1878. A külügyminiszter nevében Joseph Schwegel Trefort Ágostonnak (III. 1574/9). Bécs, 1878. május 9.
- [24] Uo.
- [25] Lásd az 3. számú dokumentumot
- [26] Lásd a 4. számú dokumentumot
- [27] HERRMANN VON HERRNRITT: *Handbuch des österreichischen Verfassungsrechtes*. Tübingen, 1909., 237-243.
- [28] Hegedüs Sándor kereskedelemügyi miniszter hivatali működéséről lásd: KÁRBIN ÁKOS: Hegedüs Sándor a Széll-kormány kereskedelemügyi minisztere. In: KATONA TAMÁS – SZÁSZ ZOLTÁN (szerk.): *Hegedüs Sándor, a százkezü politikus. Tanulmányok, dokumentumok*. Bp., 2014., 173-238.
- [29] Matlekovits Sándor életéről és hivatali működéséről lásd: NAMÉNYI ERNŐ: *Matlekovits Sándor: két emberöltő munkája és eredményei*. Bp., 1922.
- [30] Fest Kálmán ezidőben fogalmazó állásban működött a minisztériumban. NN: *Hof- und Staatshandbuch der Österreich-Ungarischen Monarchie für 1878*. Wien, 1877. 744.
- [31] Kemény Gábor hivatali pályájáról röviden lásd: György Endre: Emlékbeszéd Báró Kemény Gábor t. tagról. *A Magyar Tudományos Akadémia Elhunyt Tagjai Főöltött Tartott Emlékbeszédék*. VIII. kötet, IV. szám (1894.). 19-20.

[32] Kemény Gábor (1878-1882) földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter hivatali elődje Trefort Ágoston (1876-1878) volt, aki kultuszminiszterként ideiglenesen vezette a kereskedelemügyi tárcát is. Trefort 1878 májusában megtejt állásfoglalását lásd a 3. számú dokumentumban.

[33] Schnierer Gyula hivatali pályájáról és életéről lásd SZINNYEI JÓZSEF: *Magyar írók élete és munkái. XII. kötet. Saád-Steinensis*. Bp., 1908. 534-537.

[34] Az említett külügyminisztériumi átiratban Ernst von Haan delegált arról tájékoztatta a külügyminisztériumot, hogy a török delegálttal kompromisszumos megoldásra jutottak és döntés született a Porta-adósság részleges törlesztéséről.

[35] Lásd a 4. számú dokumentumot.

[36] A delegált jelentésében több ízben is említi, hogy a megoldást csakis és egyedül az osztrák-magyar előterjesztés és kezdeményezés tette lehetővé.

Címkék:

[Osztrák-Magyar Monarchia](#) ^[11]

[Európai Dunabizottság](#) ^[12]

[nemzetközi kapcsolatok](#) ^[13]

[nemzetközi szervezetek](#) ^[14]

[dualista rendszer](#) ^[15]

Kiadás: 22. évfolyam (2022) 3. szám

Forrás webcím: <https://www.archivnet.hu/hasonlo-termeszetu-ugyek-eldontese-csak-a-ke-t-szakminiszterrel-egyeterterben-a-kulugyminiszter-altal>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/hasonlo-termeszetu-ugyek-eldontese-csak-a-ke-t-szakminiszterrel-egyeterterben-a-kulugyminiszter-altal>

[2] https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Treaty_of_Paris,_1856#/media/File:Congress_of_Paris_1856.jpg

[3] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/2._sz._kep.png

[4] [https://hu.wikipedia.org/wiki/Osztr%C3%A1k%E2%80%93Magyar_Monarchia#/media/F%C3%A1jl:Wappen_%C3%96sterreich-Ungarn_1916_\(Klein\).png](https://hu.wikipedia.org/wiki/Osztr%C3%A1k%E2%80%93Magyar_Monarchia#/media/F%C3%A1jl:Wappen_%C3%96sterreich-Ungarn_1916_(Klein).png)

[5] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/3._sz._kep.jpg

[6] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/4._sz._kep.jpg

[7] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/hu_mnl_ol_k_0168_1887_0015_16650_01.jpg

[8] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/hu_mnl_ol_k_0168_1887_0015_16650_02.jpg

[9] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/hu_mnl_ol_k_0168_1887_0015_16650_03.jpg

[10] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/hu_mnl_ol_k_0168_1887_0015_16650_04.jpg

[11] <https://www.archivnet.hu/cimkek/osztrak-magyar-monarchia>

[12] <https://www.archivnet.hu/cimkek/europai-dunabizottsag>

[13] <https://www.archivnet.hu/cimkek/nemzetkozi-kapcsolatok>

[14] <https://www.archivnet.hu/cimkek/nemzetkozi-szervezetek>

[15] <https://www.archivnet.hu/cimkek/dualista-rendszer>